

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Odkaz v Římě a domácím právním vývoji

Letní škola Dědické právo v proměnách věků
Mgr. Radek Černochoch
Katedra dějin státu a práva PrF MU Brno

Zápatí prezentace

Odkaz v Římě a domácím právním vývoji

- 1) Řím
- 2) AGBG
- 3) 1. republika
- 4) Střední kodex a socialistický OZ
- 5) Nový OZ

Charakteristika odkazu

- Jednostranné právní jednání
- Majetkový prospěch (jinak neplatný)
- *Mortis causa*
- K tíži dědictví
- Lukrativní (*donatio testamento relicta*)

Sacra privata?

■ Cic. De leg. II, XIX, 48

*Hoc posito haec iura pontificum auctoritate consecuta sunt, ut, ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, iis essent ea adiuncta ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc uno posito, quod est ad cognitionem disciplinae satis, innumerabilia nascuntur quibus implentur iuris consultorum libri. Quaeruntur enim qui adstringantur sacris. **Heredum**, causa iustissima est; nulla est enim persona quae ad vicem eius qui e vita emigrarit propius accedat. **Deinde qui morte testamentove eius tantundem capiat quantum omnes heredes: id quoque ordine, est enim ad id quod propositum est adcommodatum. Tertio loco, si nemo sit heres, is qui de bonis quae eius fuerint quom moritur usu ceperit plurimum possidendo. Quarto qui, si nemo sit qui ullam rem ceperit, de creditoribus eius plurimum servet.***

■ Cic. De leg. II, XIX, 49

Extrema illa persona est, ut, si is, qui ei qui mortuus sit pecuniam debuerit, nemini <qui> eam solverit, proinde habeatur quasi eam pecuniam ceperit.

Druhy odkazu

- *Legata?*
- *Fideicommissa?*
- *Mortis causa donationes?*

Mortis causa donatio?

■ I 2, 7, 1

Mortis causa donatio est, quae propter mortis fit suspicionem, cum quis ita donat, ut, si quid humanitus ei contigisset, haberet is qui accepit: sin autem supervixisset qui donavit, reciperet, vel si eum donationis poenituisset aut prior decesserit is cui donatum sit. hae mortis causa donationes ad exemplum legatorum redactae sunt per omnia. nam cum prudentibus ambiguum fuerat, utrum donationis an legati instar eam obtinere oporteret, et utriusque causae quaedam habebat insignia et alii ad aliud genus eam retrahebant: a nobis constitutum est, ut per omnia fere legatis connumeretur et sic procedat, quemadmodum eam nostra formavit constitutio. et in summa mortis causa donatio est, cum magis se quis velit habere, quam eum cui donatur, magisque eum cui donat, quam heredem suum. sic et apud Homerum Telemachus donat Piraeo.

■ v. dvoustrannost, neodvolatelnost

Legata (Gai Inst. 2, 192ff.)

- *Legatum per vindicationem*
 - *dominium ex iure quiritium*
- *Legatum per damnationem*
 - *dare facere*
 - *actio ex testamento (actio legati)*
 - *damnatus in duplum*
 - SC Neronianum
- *Legatum sinendi modo*
 - Gai Inst. 2, 215 více oprávněných
- *Legatum per praeceptionem*
 - *in iudicio familiae erciscundae*

Prae...legata

- *Legatum per praeceptionem*
 - *in iudicio familiae erciscundae*
 - dle Proculianů a později jako vindikiční

- *Praelegatum*
- část neplatná *iure legati (iure hereditarii)* se počítá do falcidiánské kvarty

Fideicommissa

- *Fidēs, ēī f. + con+mittō, -ere, mīsī, missum*
- *Trust*
- Kdokoliv kdo z dědictví nabyt - netřeba *testamenti factio passiva* (cf. *legata* jen testamentární dědic - *donatio testamento relicta*)
- Oct. Aug. (27 BC - 14 AD)
- Claudius (41 AD-54 AD): *praetores fideicommissarii*
- *in simplum* (cf. *damnační in duplum*)
- D 30, 1 Ulpianus 67 ad ed.
Per omnia exaequata sunt legata fideicommissis.

Fideicommissum hereditatis

- Dědic (*heres fiduciarius*) universálním sukcesorem zůstavitelovým
- Dědici zůstávají pozůstalostní dluhy => zřeknutí se pozůstalosti
- Vzájemné stipulace *partis et pro parte*, podpořeno *SC Trebelliano*
- *SC Pegasiano* oprávněn ponechat si, stejně jako u civilních odkazů, část ve výši falcidiánské kvarty.

Substitutio fideicommissaria

- Vázána na libovolný okamžik či událost (ne *semel heres semper heres*) => Nabývání různými osobami aniž by předchůdce zemřel

Fideicommissum familiae relictum

- Znemožněna možnost disponovat s předmětem odkazu mimo rodinu fideikomiséře, neboť tento musí být uchován pro členy jeho rodiny
- Od Iustiniana jen po čtyři generace

ABGB

- Rozdíl mezi dědictvím a odkazem. § 535 ABGB

Není-li na někoho pamatováno dědickým podílem, který se vztahuje na celou pozůstalost, nýbrž jen jednotlivou věcí, jednou nebo několika věcmi určitého druhu, částkou nebo právem, nazývá se to, čím je pamatováno, odkazem (legátem), i kdyby hodnota toho byla největší částí pozůstalosti, a ten, komu to bylo zůstaveno, nebude posuzován jako dědic, nýbrž jako odkazovník (legatář)

- § 650 ABGB

Odkazovník nemůže se zprostiti úplného splnění dalšího, jemu uloženého odkazu, z důvodu, že přesahuje hodnotu odkazu jemu zůstaveného. Nepřijme-li však odkazu, jest povinen ten, komu odkaz připadne, vzít na sebe příkaz nebo přenechati odkaz, který mu připadl, odkazovníku, jenž naň jest poukázán.

ABGB II

- Vždy koncipován jako damnační, nikoliv vindikační, pro nabytí vlastnictví k předmětu odkazu je tedy vždy nutno dalšího jednání
- Není falcidiánská kvarta, při překročení hodnoty dědictví se krátí (vyjma přednostních), nikoliv však u bezvýhradné dědické přihlášky
- Účinek bezvýmínečné přihlášky, § 801 ABGB

Bezvýmínečná dědická přihláška má za následek, že jest dědic zavázán všem zůstavitelovým věřitelům za jejich pohledávky a všem odkazovníkům za jejich odkazy, třebas pozůstalost nepostačuje.

Varianty v ABGB

- *Genus* § 656
- *Species* § 660
- *Res aliena* § 662
- *Aes suum* § 663
- *Dos* § 669
- Zaopatření, výchova strava § 672
- Svršky, domácí zařízení § 674
- Schránka § 672
- Klenoty, šperky, ozdoby § 678
- Hotovost § 680
- Příspěvky pro veřejné účely (veřejnoprávní) § 694

Fideicommissa v ABGB

- Pododkaz § 650

- *Substitutio fideicommissaria*

Svěřenské. § 608 ABGB

Zůstavitel může svému dědici uložit za povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici. Toto opatření nazývá se náhradnictvím svěřenským. Ve svěřenském náhradnictví obsaženo jest mlčky náhradnictví obecné.

- *Fideicommissum familiae relictum*

Svěřenství. § 618 ABGB

Svěřenství (rodinné svěřenství) jest nařízení, kterým se prohlašuje jmění pro všechny budoucí nebo alespoň pro více rodinných potomků za nezczitelný statek rodiny

- *Substitutio fideicommissaria mlčky*

Mlčky učiněné svěřenské náhradnictví. § 610 ABGB

Zakázal-li zůstavitel dědici, aby nečinil posledního porřízení o tom, co mu zůstavuje, jest to svěřenské náhradnictví a dědic jest povinen, co bylo zůstaveno, uchovati pro svoje zákonné dědice. Zákaz zcziti věc nevyklučuje práva o ní poříditi

1. republika

- 11/1918 Sb. (incl. BGB)
- Stále ABGB (německy)
- 1924 zrušen rodinný fideikomis (§ 618 ABGB)
- Ale zachována *substitutio fideicommissaria* mlčky (§ 610 ABGB)
- Slovensko: odkazovník odpovídá za dluhy podobně jako dědic
- Osnova 1937: už ne převod ale přechod

Svěřenské nástupnictví. § 456 Osnovy 1937

Zůstavitel může nařídit, že dědictví po smrti dědice nebo v jiných určitých případech má přejíti na jinou osobu. Tímto ustanovením se zřizuje svěřenské nástupnictví. V povolání svěřenského nástupníka je obsaženo povolání náhradníka.

141/1950 Sb.

■ § 537 Středního kodexu

Byla-li někomu zůstavena peněžitá částka nebo jiná movitá věc jako odkaz, platí o odkazu a o odkazovníkovi přiměřeně ustanovení o dědictví a o dědici. Odkazovník však neodpovídá za závazky zůstavitelovy, ani za náklady jeho pohřbu, byla-li odkazovníkovi zůstavena věc, jejíž cena je v poměru k ceně zanechaného majetku jen nepatrná, a jestliže souhrn odkazů nečiní více než čtvrtinu toho, co zbude ze zanechaného majetku po odečtení dluhů.

■ *Semel heres semper heres*

■ Převrácená kvarta, ale místo krácení dědicem

40/1964 Sb.

■ *Hic sunt leones...*

89/2012 Sb.

- Ř > ABGB > Osnova 1937 > NOZ

- § 1633 odst. 1 NOZ

*Kde nedojde k posloupnosti podle dědické smlouvy nebo podle závěti, nastane zákonná dědická posloupnost k pozůstalosti nebo k její části. **Není-li zákonný dědic, nebo nenabude-li dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů.***

- Quarta i v důvodovce

§ 1598 NOZ

*Každému z dědiců **musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená.** Zatíží-li zůstavitel dědice více, má dědic právo na poměrné zkrácení odkazů.*

- Substitutio fideicommissaria

ABGB: Svěřenské náhradnictví, přenechal

Osnova 1937 + NOZ Svěřenské nástupnictví, má přejít

§ 1512 odst. 1 NOZ

*Zůstavitel může nařídit, že **dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice.** Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání náhradníka*

Závěry

- *Legata* formální > neformální *fideicommissa* > nezcizitelnost rodinného majetku, není *semel heres semper heres*
- Podobné instituty > smazávání rozdílů
- Damnační+vindikační>SC Neronianum
- *Legata et fideicommissa exaequata sunt*
- *Mortis causa donationes legatis connumerentur*
- Detailně v ABGB (hlava 11 esp. *legata*, část hlavy 10 esp. *fideicommissa*)
Jediný paragraf ve středním kodexu
Nic v Socialistickém OZ
- NOZ: odkazy (*legata*) § 1594-1632, ale i *fideicommissum hereditatis* v § 1512 (mimo díl věnovaný odkazům)